

Renata Ciesielska-Kruczek

Biblioteka Instytutu Neofilologii — Sekcja Angielska
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Biblioteka Uniwersytetu w Coimbrze

Streszczenie: Wspaniały księgozbiór Uniwersytetu w Coimbrze jest niewątpliwie skarbem portugalskiego dziedzictwa, nauki i kultury. Biblioteka Główna Uniwersytetu w Coimbrze jest największą i najbogatszą biblioteką uniwersytecką w całym portugalskojęzycznym świecie. Jej zbiory zlokalizowane są w dwóch budynkach: barokowym (Bibliotece Joanina) wybudowanym w 1782 roku oraz głównym oddanym w roku 1962. W artykule zaprezentowano krótką historię biblioteki, jej zbiory oraz ofertę elektronicznych źródeł informacji, takich jak bazy danych oraz zasoby cyfrowe. Opisano również trzy biblioteki wydziałowe Uniwersytetu oraz ich usługi dla użytkowników. **Słowa kluczowe:** biblioteki uniwersyteckie, Biblioteka Joanina (Coimbra), Biblioteka Uniwersytetu w Coimbrze (Portugalia).

Uniwersytet w Coimbrze

Uniwersytet w Coimbrze jest najstarszą uczelnią wyższą w Portugalii założoną w 1290 roku jako Studium Generale przez króla Dionizego I. Początkowo uczelnia mieściła się w Lizbonie, jednak w wyniku konfliktu pomiędzy mieszkańcami miasta a środowiskiem akademickim przeniesiono ją w 1308 roku do Coimbrzy. Historyczne budynki uniwersyteckie usytuowane na wzgórzu w centralnej części miasta zostały wpisane w 2013 roku na listę światowego dziedzictwa UNESCO: „Coimbra to znakomity przykład współistnienia obszaru uniwersyteckiego ze specyficzną topografią miasta, ze szczególnym zwróceniem uwagi na kultywowanie uniwersyteckich tradycji i obrzędów, które zachowały się przez wieki”¹.

Uczelnia od siedmiu wieków jest centrum kształcenia elit politycznych, wybitnych pisarzy i naukowców. Obecnie oferuje naukę na ośmiu wydziałach: prawa, medycyny, nauk humanistycznych, nauk ścisłych, farmacji, ekonomii, psychologii i pedagogiki oraz wychowania fizycznego. Coimbra nazywana jest miastem studentów (Cidade dos estudantes), bowiem studiuje ich tu około 25

¹ *University of Coimbra - Alta and Sofia*. In *UNESCO World Heritage List* [online], 2015 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://whc.unesco.org/en/list/1387>.

000, przy czym 10% stanowią obcokrajowcy z 70 krajów². Na infrastrukturę Uniwersytetu składają się: pięć kampusów uczelnianych (każdy z wydzieloną biblioteką), Biblioteka Główna z Biblioteką Joanina, ogród botaniczny, stadiony piłkarskie i inne obiekty sportowe, obserwatorium astronomiczne, wydawnictwo, prywatna kaplica, teatr oraz trzy muzea: Muzeum Nauki, Muzeum Akademickie i Muzeum Sztuki Sakralnej³.

Historia księgozbioru uniwersyteckiego

Biblioteka Uniwersytetu w Coimbrze jest największą i najbogatszą biblioteką uniwersytecką nie tylko w Portugalii, ale i w całym portugalskojęzycznym świecie. Na blisko dwumilionowy księgozbiór składają się rękopisy, inkunabuły, mapy, czasopisma i książki, niektóre z nich o bezcennej wartości. Dużą część zbiorów zgromadzono dzięki darowiznom i spadkom. Pierwsza opisana darowizna pochodzi z 1508 roku. Był to dar w formie spadku „pięćdziesięciu ośmiu tomów z teologii, prawa i sztuk pięknych”. Z kolei pierwszym znanym dokumentem poświadczającym istnienie biblioteki jest pismo opatrzone datą 12 lutego 1513 roku, nie opisujące jednak zbiorów, lecz problemy hydrauliczne zaistniałe w tym pomieszczeniu.

Na podstawie spisów inwentarzowych z lat 1513 i 1532 uzyskujemy informację o zgromadzonych ponad 120 tomach, które udostępniano braci studenckiej i profesorom przez cztery godziny dziennie. Pod koniec wieku XVI czas otwarcia biblioteki wydłużył się do sześciu godzin dziennie⁴. Warto tutaj również przytoczyć zamieszczoną w statucie z 1591 roku ciekawostkę dotyczącą bibliotekarza: „Osoba odpowiedzialna za bibliotekę i klucze do niej, powinna dobrze znać język łaciński, grecki i hebrajski, i posiadać wiedzę na temat książek, by mogła być pomocną w ich zamówieniu...”⁵. W XVIII wieku ogromne znaczenie dla biblioteki miała decyzja króla o budowie nowego gmachu, który oddany w 1782 roku olśniewa do dziś.

Wiek XX przynosi kolejne wielkie zmiany: w 1931 roku dbając o kompletność zbiorów podjęto decyzję o przekazywaniu do biblioteki uniwersyteckiej w Coimbrze egzemplarza obowiązkowego wszystkich publikacji książkowych i czasopism wydanych w Portugalii⁶. Konsekwencją powiększającego się księgozbioru była budowa drugiego gmachu biblioteki ukończonego w roku 1962, który

² *University of Coimbra* [online], 2015 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: http://en.wikipedia.org/wiki/University_ofCoimbra.

³ *Universidade de Coimbra* [online], 2015 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uc.pt/en>.

⁴ Stam D. H. (ed.), *International dictionary of library histories*. Vol. 2, Chicago, 2001, s. 825.

⁵ *History and memory*. In *General Library of University of Coimbra* [online], 2015 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uc.pt/en/bguc/500anos/HistoriaMemoria>.

⁶ Fiolhais C., *Conserving ancient knowledge for the modern world* [online], 2010 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.portlandpress.com/pp/books/online/wg85/085/0135/0850135.pdf>.

mieści obecnie ponad milion woluminów i umożliwia dostęp do nowoczesnych technologii oraz wyodrębnienie kilku bibliotek wydziałowych.

Cymelia

Zadaniem biblioteki jest ochrona i zabezpieczenie niezwykle cennych zbiorów nie tylko dla współczesnej nauki, ale także dla przyszłych pokoleń. Wykorzystując w tym celu nowe technologie poprzez digitalizację tekstów oraz ich internetowe publikowanie zapewniono swobodny dostęp do bibliofilskich unikatów. Tworząc bibliotekę cyfrową umożliwiono szerszy dostęp dla naukowców i ogółu społeczeństwa do oryginalnych treści, najcenniejszych bibliotecznych skarbów. Kilka poniżej opisanych przykładów pozwoli czytelnikowi uzmysłowić sobie jak stare i rzadkie książki składają się na tę niezwykłą kolekcję:

Biblioteki uniwersyteckie

Bogate zbiory Uniwersytetu zgromadzone są w dwóch budynkach Biblioteki Głównej oraz sieci kilkunastu specjalistycznych bibliotek wydziałowych.

Pierwszy gmach, Bibliotekę Joanina wybudowano w 1782 roku. Ta perła architektury barokowej została ofiarowana uczelni przez króla Jana V Wielkodusznego i właśnie fundatorowi zawdzięcza swoją nazwę. Wnętrze, na które składają się trzy pokoje o amfiladowym układzie, urządzone jest z niezwykłym przepychem. Ściany zabudowane są piętrowymi, drewnianymi regałami pełnymi drogocennych książek. Zbiór liczy 250 000 woluminów zgromadzonych od początku jej istnienia do końca XIX wieku, z zakresu prawa cywilnego i kanonicznego, filozofii i teologii oraz medycyny, geografii, historii, nauk humanistycznych. Choć zabytkowa biblioteka udostępniona jest dla zwiedzających, to jednak czytelnicy mogą korzystać z jej zbiorów. Cenne, zabytkowe pozycje udostępniane są bez ograniczeń dla badaczy w specjalnym gabinecie nowego budynku. Ciekawostką są mieszkające w bibliotece jej „nocni stróże” — nietoperze⁷!

Biblioteka Joanina ma charakter zabytkowy, reprezentacyjny, natomiast wszystkie działania biblioteczne i obsługa czytelników umiejscowione są w Bibliotece Głównej. Jej zadania koncentrują się na zachowaniu, wzbogacaniu, ochronie zbiorów, upowszechnianiu dziedzictwa naukowego, wsparciu badań naukowych i zajęć dydaktycznych poprzez zapewnienie zasobów oraz dostęp do nowoczesnych technologii. Mieści się ona od 1962 roku w drugim budynku bibliotecznym, w którym znajdują się pracownie biblioteczne, działy administracyjne, katalogi i czytelnie. Księgozbiór zgromadzony w tym gmachu liczy ponad milion woluminów.

---

⁷ Ciesielska-Kruczek R., *Najpiękniejsze biblioteki Portugalii*, „Poradnik Bibliotekarza”, 2015, nr 6, s. 16-20.

Zdj. 1. Coimbra. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 2. Wieża uniwersytecka, a wokół niej budynki uniwersyteckie i biblioteczne. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 3. Biblia. Święte księgi Starego i Nowego Testamentu (XVI w.). Tekst Biblii przetłumaczony na język hiszpański przez Casiodoro de Reina. Na skórzanej obwolucie ozdobny, złoty ekslibris biblioteki w Coimbrze. Źródło: http://bibliotecajoinana.uc.pt/en/obras_raras_en/la_biblia_sacros_libros.

Zdj. 4. Couplets to the Arms of the Portuguese Aristocracy. Rękopis (papier oprawny w skórę) wykonany w 1590 roku przez sędziego z Lizbony Dom Joao Ribeiro Gaio. Zawiera 452 rysunki herbów portugalskiej arystokracji oraz 71 heraldyczne. Couplets pochodzą z osobistej biblioteki wicehrabiego Trindade, a do Biblioteki Uniwersytetu w Coimbrze zostały włączone w 1972 roku. Źródło: http://bibliotecajoinana.uc.pt/en/obrasraras_en/armorial_poetico.

Zdj. 5. 48-wersowa Biblia łacińska z 1462 roku, wydrukowana w Mainz, przez partnerów Gutenberga: Johanna Fusta i Petrusa Schoeffer. Należy do największych pierwszych drukowanych Biblii. Pierwsza książka w historii zachodniego drukarstwa, w której umieszczono datę, lokalizację i nazwę drukarni. Źródło: <http://bibliotecaioanina.uc.pt/en/obrasraras/en/bibliaslatina>.

Zdj. 6a. Tábuas dos roteiros da Índia de D. João de Castro. Jedyny znany rękopis, który zawiera ilustrowane mapy podróży z czasów wielkich odkryć morskich Diu i Goi (1538-1539) w Indiach oraz po Morzu Czerwonym (1540). Inne kopie tego rękopisu (oryginał jest uważany za zaginiony) nie są kompletne, brak w nich niektórych lustracji. Tábuas są wykonane w dużym formacie, z akwarelowymi ilustracjami przedstawiającymi porty, wielką ludność i egzotyczne zwierzęta. Źródło: [http://entremargens.fis.uc.pt/entrelivros/bguc tab uas.php](http://entremargens.fis.uc.pt/entrelivros/bguc%20tab%20uas.php).

Zdj. 6b. Tábuas dos roteiros da Índia de D. João de Castro. Jedyny znany rękopis, który zawiera ilustrowane mapy podróży z czasów wielkich odkryć morskich Diu i Goi (1538-1539) w Indiach oraz po Morzu Czerwonym (1540). Inne kopie tego rękopisu (oryginał jest uważany za zaginiony) nie są kompletne, brak w nich niektórych lustracji. Tábuas są wykonane w dużym formacie, z akwarelowymi ilustracjami przedstawiającymi porty, mielizny, rdzenną ludność i egzotyczne zwierzęta. Źródło: [http://entremargens.fis.uc.pt/entrelivros/bguc tab uas.php](http://entremargens.fis.uc.pt/entrelivros/bguc%20tab%20uas.php).

Zdj. 7. Biblioteka Joanina w Coimbrze. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 8. Wnętrze Biblioteki Joanina. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 9. Biblioteka Główna wybudowana w stylu klasycystycznym, a surową, palisadową elewację ozdabiają dwie grupy rzeźb alegorycznych wykonanych przez António Duarte. Źródło: <http://www.uc.pt/ruas/galeria/Objetiva07.jpg>.

Zdj. 10. Wewnątrz w czytelni wykonano (Jorge Barradas, 1955 r.) polichromię z majoliki przedstawiającą alegorie ściśle związaną z Uniwersytetem oraz bohaterami Coimbrzy. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 11. Biblioteka Wydziału Psychologii i Nauk o Wychowaniu mieści się w zabytkowym klasztorze (na zdjęciu wejście do biblioteki, dziedziniec wyłożony osiemnastowiecznymi kafelkami *azulejo*). Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 12. Wnętrze Biblioteki Wydziału Psychologii i Nauk o Wychowaniu. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

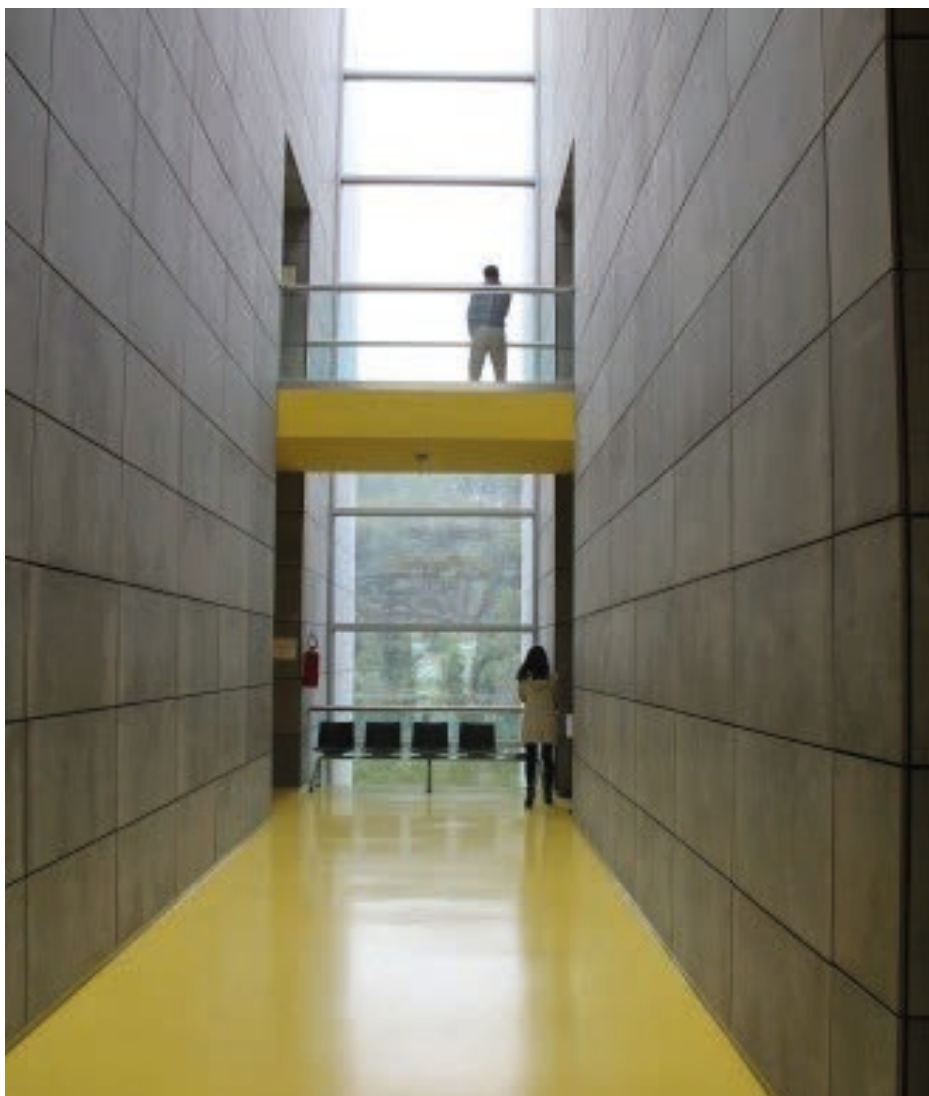

Zdj. 13. Biblioteka Wydziału Inżynierii i Technologii. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 14. Biblioteka Medyczna (BCSUC) Uniwersytetu Coimbra. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 15. Utrzymane w żółto-szarej kolorystyce wnętrze Biblioteki Medycznej. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Z kilkunastu bibliotek wydziałowych poniżej przedstawione zostaną trzy:

Biblioteka Wydziału Psychologii i Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu w Coimbrze mieszcząca się w skrzydle pięknego, zabytkowego budynku klasztoru Colégio de Santo Agostinho, specjalizuje się w gromadzeniu zbiorów z zakresu psychologii, pracy socjalnej i nauk pokrewnych. Wspiera badania naukowe oraz nauczanie poprzez zapewnienie aktualnych zasobów bibliograficznych i informacyjnych. W bibliotece zostały utworzone: mediateka oraz testoteka. Mediateka oferuje kolekcję dokumentów audiowizualnych i cyfrowych, takich jak kasety wideo, kasety audio, VHS, CD-ROM, DVD. Jej zadaniem jest rozpowszechnianie informacji technicznych, wsparcie edukacyjne i naukowe, umożliwienie prowadzenia badań. Testoteka natomiast wspiera działania edukacyjne oraz badawcze poprzez zapewnienie dostępu do przyrządów pomiarowych oraz instrumentów oceny psychologicznej (testów, programów).

Biblioteka Wydziału Inżynierii i Technologii mieści się na terenie kampusu na obrzeżach miasta. Użytkownicy w dwóch czytelnich (o łącznej liczbie 186 miejsc) mają dostęp do fachowej literatury oraz aktualnych źródeł informacji, tj. czasopisma elektroniczne, katalogi, bazy danych, repozytoria naukowe i akademickie. Poprzez zapewnienie zasobów bibliograficznych i informacyjnych biblioteka wspiera badania naukowe i proces nauczania.

Biblioteka Medyczna (BCSUC) Uniwersytetu w Coimbrze. Misją BCSUC jest zapewnienie dostępu do publikacji z zakresu medycyny i farmacji. Duży, dwupoziomowy budynek w nowoczesnym kompleksie kampusu oferuje na swojej przestrzeni czytelnie, pokoje do pracy indywidualnej oraz grupowej, przestrzeń do prowadzenia badań, a także pracownię audiowizualną. Dzięki współpracy z innymi bibliotekami medycznymi przyczynia się do zaspokojenia potrzeb informacyjnych krajowego środowiska naukowego. Biblioteka prowadzi szkolenia z zakresu znajomości specjalistycznych baz danych i innych źródeł informacji w obszarze nauk medycznych oraz oferuje pomoc użytkownikom w wyszukiwaniu informacji.

Usługi biblioteczne

Usługi biblioteczne adresowane do społeczności akademickiej mają różnorodny charakter i obejmują informację naukową, wypożyczenia międzybiblioteczne, tworzenie katalogów, baz danych, biblioteki cyfrowej oraz repozytorium. Poniżej wymieniono kilka obszarów działalności biblioteki:

- SIBUC — zintegrowany katalog bibliotek Uniwersytetu w Coimbrze zapewnia informację o zbiorach rozproszonych w kilkunastu lokalizacjach,
- ALMA MATER — biblioteka cyfrowa składa się z kolekcji dzieł opublikowanych przed rokiem 1940. Obecnie dzięki bibliotece cyfrowej udostępniono w globalnej sieci internetowej prawie 4000 pozycji (rękopisy, stare książki, listy, fotografie, rysunki, itp.,

- ESTUDO GERAL — repozytorium publikacji naukowych, którego celem jest promowanie treści naukowych autorów powiązanych z Uniwersytetem. Repozytorium udostępniając zasoby w globalnej sieci komputerowej, uczestniczy w światowej inicjatywie otwartego dostępu do literatury naukowej (OA),
- BAES — jest cyfrową biblioteką dla użytkowników o specjalnych potrzebach, tworzoną w ramach projektu partnerstwa między uniwersytetami w Porto, Aveiro, Minho, Coimbrze, Evorze oraz Lizbonie. BAES oferuje obecnie ponad 3000 tytułów w alfabecie Braille’a w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych.

W trakcie pięciodniowego stażu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Coimbrze najbardziej zachwyciło autorkę umiejętne połączenie nowoczesności ze spuścizną historyczną. Zabytkowe zbiory w słynnym architektonicznie budynku Biblioteki Joanina są jej wizytówką, którą współcześnie uzupełniają usługi bibliograficzne i informacyjne pozostałych placówek bibliotecznych Uniwersytetu.

Informacja o autorze:

mgr Renata Ciesielska-Kruczek — kustosz dyplomowany, pracownik Biblioteki Instytutu Neofilologii — Sekcja Angielska. Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, e-mail: renata.ciesielska-kruczek@libpost.up.krakow.pl, tel. 12 662 69 57.

